

מאמר 'צוהר קסום לחיי התלמיד ולצפונות נפשו'

מאת הרב שלום עמירה - ראש ארגון חנוך

ברגעים אלו בהם התלמיד מקבל את מלא תשומת הלב מאיתנו, החל מההתעניינות בחייו האישיים, המשפחתיים, עבור דרך המחמאות על הצדדים היפים באישיותו עד העניין המצריך תיקון וחיפוש הפתרון המתאים לו, אותו התלמיד מרגיש מוערך ושווה. הוא באמת מרגיש שלמורה אכפת ממנו ומאותה הנקודה ממש אנחנו שואבים את הכוח שלנו להשפיע עליו; לעצב את נפשו; לטעת בו כוחות; לגרום לו להאמין בעצמו. ובמילה אחת - למנף אותו.

שיחה אישית.

שיחה אישית היא צוהר קסום לחיי התלמיד.

'צוהר' כפשוטו, חלון קטן המאיר על עולמו הפנימי של התלמיד. את השיחה האישית הראשונה עם התלמיד, רצוי לקיים בתחילת שנה, בחודש הראשון של השנה ליבו של התלמיד פתוח, הוא מסוקרן להכיר, הוא מעוניין שתכיר, הוא רוצה להוכיח שהוא תלמיד הגון!

מתי אפשר למצוא זמן לשיחה אישית? אם נבין את החשיבות והרווח שבדבר נמצא זמן.

שיחה אישית ראשונה צריכה לערוך כרבע שעה, תחזוק של שיחה אישית במשך השנה – יכול לערוך 5 דקות בלבד.

רבע שעה זה הרבה זמן, אך בתכנון נכון אנחנו יכולים לקיים שיחה כזו אחת ליום כך שתוך חודש עד חודש וחצי אנחנו עוברים בין כל תלמידינו.

אני זוכר את עצמי משכנע את המנהל באחד מהתלמודי תורה בהם לימדתי בחשיבות הדבר, ובמחשבה אתו ביחד מצאנו זמן לקיים שיחות אישיות בתחילת שנה, לתחזוק השיחות לא הייתי צריך אותו, ניצלתי כמה דקות ביציאה מהכיתה וכדו'.

אם אתה חושב שאתה יכול למצוא זמן לשיחה אישית, אתה מוזמן לקרוא איך כדאי לקיים שיחה אישית באופן מיטבי, מה הרווח הגדול שבזה וממה נכון להיזהר.

רק בקצרה אומר כי רבות הפעמים בהם המידע האדיר אותו השגתי באמצעות השיחה האישית עזר לי להבין את נפשם של התלמידים, לגלות רגישות, להיות מודע לקשיים וכו' וכו'.

אכתוב מעט ועל קצה המזלג:

1. אני עושה סבב בין התלמידים ביום ראשון בבוקר, כל תלמיד אומר כמה זמן הוא למד בשבת (אח"כ מסכמים לס"ה כיתתי ויוצרים בזה עידוד ל"שבירת הסי" בשבת הבאה), אני זוכר את עצמי בא להעיר לתלמיד על כך שהוא לא למד בשבת ואז אני נזכר שהוא סיפר לי שאמא שלו חולה והוא עוזר המון בבית (תלמיד כיתה ז').

2. כפרס הצטיינות - קניתי לתלמיד ממתק טעים שידעתי שהוא אוהב (מידע שהועבר בארבע שניות מתוך 15 דקות שיחה) הזכרתי לו שהוא שיתף אותי במידע הזה בשיחה האישית, הוא עדיין הוא היה מרוגש מאוד מעצם המחשבה ומזה שזכרתי את הפרט הזה – אותו תלמיד חווה עליה נפלאה בהמשך לאותו האירוע.

3. כששאלתי תלמיד על עיסוק הוריו ובהתחשב במס' הנפשות בבית הבנתי שתלמידי נמצא במציאות כלכלית קשה, היה לי הרבה יותר קל להבין למה הוא מתמהמה ברכישת ספר יקר (קובץ מפרשים) אותו כל התלמידים האחרים קנו.

כשהוא אמר "אני עושה בדיקה בחנויות להשוות מחירים" הבנתי היטב על מה הוא מדבר ולא אמרתי בקרירות: "אל תבוא מחר בלי הספר"...

ישנם עוד סיפורים – המשותף שבכולם: מידע. 'ידע זה כוח' לא רק כדי לשלוט, אלא גם כדי להתאפק ולהתנהג בסבלנות, זה נכון לגבי מידע טכני וזה נכון מאוד גם לגבי להכיר יותר את הנפש שמולנו - את התכונות את רחשי הלב את הרגישויות ואת השאיפות ... וכעת לתוכן:

ראשית, חלוקת הזמן במהלך השיחה.

את השיחה האישית הייתי מציע לחלק לשלשה חלקים: היכרות; התמודדות; כלים מעשיים.

החלק הראשון של השיחה אישית - היכרות

החלק הראשון יעסוק בהיכרות עם התלמיד. הוא יכלול שאלות על המבנה המשפחתי; מיקום התלמיד בין האחים; פרטים מתגלגלים על האחים, ההורים וכו'; המשחק, החבר, האוכל האהוב וכן הלאה.

אגב, פעם היה מקובל לעשות ביקורי בית. המורה היה מסכם עם ההורים יום ושעה ומגיע אליהם הביתה לפגישה. בביקורי בית המורה יכול היה ללמוד רבות על אופי המשפחה, סגנון ההורים והאחים, המצב הסוציאקונומי ועוד; הביקור נתן פרספקטיבה מצויינת להבין את החוזק והחולשה של התלמיד מתוך המציאות בה הוא גדל. היום פחות מקובל להגיע לבתי התלמידים, הדרך שלנו להיכרות היא באמצעות שיחות.

בד בבד עם ההיכרות עם התלמיד, כאשר התלמיד חולק איתנו חוויות מתוך הבית והמשפחה, כאשר תלמיד מספר לנו מה הוא אוהב, אנחנו מתיידדים. היכרות וידידות; ההיכרות תלמד אותנו יותר על האופי של התלמיד כדי שנדע איך לחנך אותו. הידידות תתרום לכך שהתלמיד יהיה יותר קשוב לדרישותינו ויותר מכיל ונותן אימון גם כשהחינוך שלנו לא יהיה נוח לו.

שיחה צריכה להיות מתגלגלת ונעימה ולא כזו שתיתן לתלמיד תחושה שבאנו לדלות מידע או שהוא בסוג של חקירה; אחת הדרכים לעשות זאת היא להפחית בשאלות ובמקומם להשתמש במשפטים מעוררי תגובה כמו אני מתאר לעצמי ש... אתה בטח היית רוצה ש... וכדו'.

דבר נוסף שיפחית את התחושה של 'חוקר נחקר' הוא הרחבת השיחה מצד התלמיד עצמו; לפעמים מתוך המחשבה על התפקיד שלנו להעביר מסר, אנחנו פעילים מדי גם בחלק של ההיכרות, וזאת טעות כי כל דיבור של התלמיד, כל אנקדוטה שהוא מעלה תוכל ללמד אותנו עליו.

מכיוון שאנחנו יוזמי ההתיידדות, עלינו לשים לב לא להכביד ובוודאי לא להיות פולשניים; אם התלמיד יחוה תחושה שאנו פוגעים בפרטיותו, השיחה הזו תגרום את ההפך הגמור ממה שביקשנו להשיג באמצעותה.

החלק השני של השיחה אישית – שיתוף התמודדויות

החלק השני של השיחה יעסוק בהתמודדויות התלמיד. התמודדות לימודית, התנהגותית, מצב משפחתי וכו'.

המורה יבחר את הנושא החשוב ביותר לפתוח איתו דיון ושיח עם התלמיד מתוך מה שסיפר התלמיד עד כה, כאשר המטרה היא להגיע למטרת השיחה - איזו שהיא תובנה הכוללת כלים מעשיים לשיפור/ שינוי/ עתיד מוצלח יותר.

ככל שיתאפשר הזמן ניתן לפתוח נושא נוסף באותה הדרך, אך עם זאת אסור להכביד, שני נושאים הם די ויותר לשיחה אחת.

מאחר ואנו חדורי מטרה למען הצלחת הפגישה, אנחנו עלולים להיות ישירים מדי, אז עד כמה שזה נשמע טריוויאלי צריך לומר את הדברים הבאים: כאשר אנחנו בוחרים לדבר על נושא בו התלמיד אמור לשמוע מאתנו ביקורת, עלינו להיות זהירים לפתוח את דברינו בצדדים חיוביים באישיותו, כך ליבו יהיה פתוח יותר לקבל את ביקורת וממילא גם את העצות המעשיות שיבואו בעקבותיה.

את הצדדים היפים באישיותו נוכל לסמן לעצמינו עוד לפני השיחה ועם זאת נוכל לאסוף נקודות יפות מתוך השיחה עד כה, לעבור לחלק הזה של השיחה במשפט כמו "מצא חן בעיני שאתה כ"כ אכפתי לאחים שלך", "נהנתי מאוד לשמוע כמה אתה אוהב לעזור בבית, יפה שאתה מבין את האחריות שלך כאח בכור" וכן הלאה. אחרי המחמאות יבא השלב של "יש משהו שהייתי רוצה שנעבוד עליו", נעבוד עליו, אנחנו יחד.

היה מורה אחד שאמר לי על כך: "זה כ"כ ידוע מה שאתה אומר על העלאת הפרגונים לפני הביקורת עד שגם התלמידים מכירים את זה... ואם הם יודעים שהעלאת הפרגונים הם אמצעי ולא מטרה, אז מה עשינו בזה? לא עדיף לדבר בעדינות המתבקשת ישירות על הדרוש תיקון?"...

התשובה לשאלתו טמונה בשאלה קרובה אותה יש לשאול: האם תמיד נתמלא בטרוניה כאשר נרגיש שהמחמאות אינם עיקר השיחה אלא רק אמצעי? אם נתבונן בזה נגלה שזה תלוי מה התחושות המועברות אלינו מבן שיחנו, אם הוא משדר לנו אכזבה או כעס בעקבות הביקורת, אנחנו נתלונן על הדרך בה הוא בחר להגיש לנו את אכזבתו...

אך אם המסקנה מדבריו היא שאנו צריכים לשפר וזה אפשרי וכו' אזי אדרבא, המחמאות בתחילת השיחה משחקים תפקיד כפול, לפני הביקורת הם יוצרים מצב רוח מרומם, יוצרים מציאות בה הנפש תוכל לקבל ולהכיל ביקורת יותר בקלות, ואחרי ביקורת ונתינת כלים מעשיים הם נותנים תקווה ומעודדים, נוכל לומר לתלמיד "כמו שפתחתי בתחילת השיחה, יש דברים בהם אתה טוב, ואם תפעל בנושא בו דברנו כעת כמו שאני מציע לך, אתה תהיה טוב גם בנושא עליו דברנו.

בנוסף לתשובתי לשאלת אותו מורה, הייתי מציע שכאשר אנו מחמיאים נתנתק תודעתית מהצורך במחמאה כאמצעי להעברת ביקורת. כלומר, לפני שאנחנו מבקשים להעביר ביקורת נבחר לדבר תחילה על הצדדים החיוביים באישיות התלמיד בגלל הצורך לפתוח בטוב, אך מאותו הרגע בו נפתח במחמאות נחמיא באמת. לא כאמצעי, אלא כמטרה בפני עצמה. בסופה של שיחה התלמיד ירגיש את זה. הוא ירגיש שהיה לנו חשוב להעביר ביקורת אך עם זאת הוא ירגיש גם שהיה לנו חשוב להחמיא לו.

נחזור למהות. המטרה שלנו בשלב הזה ובעצם בכל השיחה היא תודעתיות התלמיד – הכרה שלו בצורך לשיפור התנהגותו וכו'. אם הוא ירגיש את הצורך בשיפור הדרך לתיקון מעשיו תהיה קצרה יותר וכמאמר החכם "ידיעת החולי חצי רפואה".

הכרת התלמיד בצורך לשיפור נעה מהכרה בסיסית עד הכרה מלאה. הכרה בסיסית היא כאשר התלמיד לא מתווכח ולא מנסה להקטין בחשיבות העניין, אלא אדרבא מהנהן בהסכמה ומאפשר לנו לנווט אותו לכלים מעשיים לפתרון הבעיה.

לפעמים העניינים יגעים יותר, מתפתח מיני ויכוח בו התלמיד טוען לחפותו או מצדיק את עצמו, אל לנו להתקדם אם אין הבנה מצד התלמיד, הזמן שלנו אמנם מוגבל, ועם זאת, עלינו להשקיע את הזמן הדרוש לכך ולא לעבור לשלב העצות המעשיות אם נפש התלמיד לא מוכנה לכך.

הכרה מלאה היא כזו שבתגובה לביקורת אותה העלנו, התלמיד בעצמו מציע פתרונות לבעיה; שיתוף פעולה מצד התלמיד מעיד על תודעתיות גבוהה ובמבט כולל מסמן את השיחה האישית כמוצלחת ביותר. התלמיד פתוח איתנו, לא נבהל מהביקורת, התלמיד בשל לעבודה כדי להיות מוצלח יותר.

אם הכרה בסיסית היא חצי רפואה, הכרה אופטימאלית היא שלשת רבעי רפואה. בלא מעט מהמקרים הפתרון נמצא בידיו של התלמיד, בלא מעט מקרים ההכרה המלאה בבעיה, היא ליבת הפתרון שלה.

החלק השלישי של השיחה אישית - כלים מעשיים

לאור ההיכרות שלנו עם אופי התלמיד ועם יכולותיו במהלך השיחה ובמהלך השנה מתחילתה עד היום, נבא כעת לתת לתלמיד כלים מעשיים להתמודדות עם הבעיה עליה דנו איתו.

לפעמים ישנם שיטות ברורות לטיפול בהתנהגויות מסוימות. לפעמים הפתרון נמצא בלומר לתלמיד "התנהגות כזו וכזו לא מתאימה לך, נקודה". אך יש בעיות המצריכות פתרון אינדיבידואלי ובשביל בעיות כאלה נצרכת אותה ההיכרות שחלקה הגדול התגבש במהלך השיחה עד כה.

גם אם אנו יודעים מה נכון לתלמיד, ננסה לשמוע מהתלמיד את דעתו על מהלך כזה או אחר לפתור את הבעיה, בסופו של דבר אם התלמיד לא העלה פתרון הולם נגיש את הפתרון שלנו כהצעה, ולא כהכתבה – "כזה ראה וקדש". הצעה יוצרת התחברות לשורש העניין. בעוד שהכתבה מובילה להתנגדות במקרה הגרוע ולציות סתום במקרה הטוב.

יש מקום חשוב לציות כשאין לנו זמן/כשאנחנו לא רוצים להסביר מה עומד מאחורי ההוראה. יש לא מעט מקרים שנכון להשתמש ביכולת שלנו לקבוע לתלמיד/לכלל התלמידים גם בלי להסביר, ואגב, ישנם תלמידים שהדרך הנכונה לחנך אותם באופן קבוע היא במתן הוראות קצרות וברורות. אך לרוב התלמידים בריא ונכון להיות מחוברים לשורש ההוראות וזאת ע"י הסבר או בדרך של הצעה.

כאדם המאמין מאוד בגישה האינדיבידואלית, אני רואה בשלב סיום השיחה את היופי שבחינוך.

ברגעים אלו בהם התלמיד מקבל את מלא תשומת הלב מאיתנו, החל מההתעניינות בחייו האישיים, המשפחתיים, עבור דרך המחמאות על הצדדים היפים באישיותו עד העניין המצריך תיקון וחיפוש הפתרון המתאים לו, אותו התלמיד מרגיש מוערך ושווה. הוא באמת מרגיש שלמורה אכפת ממנו ומאותה הנקודה ממש אנחנו שואבים את הכח שלנו להשפיע עליו; לעצב את נפשו; לטעת בו כוחות; לגרום לו להאמין בעצמו. ובמילה אחת - למנף אותו.